

BALKANLAR'DA TERÖRİZM TEHDİDİ: GERÇEK Mİ, HAYAL Mİ?

Dr. Erhan TÜRBEDAR

TEPAV Dış Politika Analisti
erhan.turbedar@tepav.org.tr

Özet: ABD'de 11 Eylül 2001'de gerçekleşen terör saldırısının ardından, El-Kaide'nin Balkanlar'daki bağlantıları ile ilgili iddialar medya kaynaklarında sık sık yer bulmaya başlamıştır. Arnavut ve Boşnakların yoğunlukta yaşadıkları ülke ve bölgeleri, İslam adına yapılan terörizmin yuvaları olarak göstermeye çalışan bazı yazılara günümüzde de rastlamak mümkündür. Usame Bin Ladin'in Mayıs 2011'de öldürülmesinden bile istifade edip, bazı Balkan ülkelerinin medyası Boşnakları ve Bosna-Hersek'i El-Kaide ve uluslararası terörizm ile bağlantılı göstererek haber yaptı. Balkanlar'ın teröristler tarafından transit ve barınma amaçlı kullanıldığı, ayrıca terörist gruplara insan kaynağı sağladığı yönündeki iddialar ise kanıtlarla desteklenemiyor. Bu makalede, Balkan ülkelerinin Avrupa ve dünyaya bir terörizm tehdidi oluşturduğu yönündeki iddiaların daha çok kurgusal olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Bosna-Hersek, Vahabilik, terör, El-Kaide.

THREAT OF TERRORISM IN THE BALKANS: IS IT REAL OR IMAGINARY?

Abstract: Following September 11, 2001 terrorist attacks in U.S., claims began popping up in the media about Al-Qaeda's links in the Balkans. It is still possible to come across some articles in the media which point to the countries and regions dominated by Albanians and Bosniaks as the cells of terrorism perpetrated in the name of Islam. Some Balkan countries media even benefited from killing of Osama bin Laden in May 2011, such that they wrote the news where they were showing Bosniaks and Bosnia and Herzegovina connected with Al-Qaeda and international terrorism. The allegations about use of the Balkans by terrorist as one transit zone, possible base and a place for recruiting new followers is not being supported with evidence. In this article claims that the Balkan countries

are a terrorist threat to Europe and the world are found to be more fictional.

Key Words: *Balkans, Bosnia and Herzegovina, Wahhabism, terror, Al-Qaeda.*

I. GİRİŞ

Terör neredeyse her toplumda baş gösterebilen, dünyanın en aktüel sorunlarından biridir. Özellikle son yirmi yılda terör dünyada en büyük tehdit ve en büyük risk olarak algılanmaya başlamıştır. 1990'lı yıllarda eski Yugoslavya coğrafyasında “terörizm” kavramı neredeyse günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmişti. Özellikle 1989-2000 döneminde Slobodan Milošević önderliğindeki Sırbistan’da bu kavram, Kosovalı Arnavutların ve Bosna-Hersek ile Sancak bölgesindeki Boşnakların kötülenmesi için kullanılmıştır. Günümüzde Sırlara terörizm ile ilgili soru sorulduğu zaman, genellikle “Arnavut terörizminden” bahsetmeye başladıkları, Sırp silahlı güçleri tarafından öldürülen Arnavut siviller hakkında ise daha farklı şeyleri savundukları gözlenmektedir. Aynı soru Kosovalı Arnavutlara yöneltildiğinde, Sırbistan’ın geçmişte Arnavutlara terör uyguladığını söyleyecekler. 1999 sonrasında birçok Sırp sivilin Arnavutlarca öldürülmüş olmasını ise muhtemelen “intikam saldırıları” olarak değerlendirecekler. Benzer bir düşünce tarzı diğer Batı Balkan ülkelerinde de mevcuttur. Örneğin bir Bosna-Hersekli Boşnak, Bosnalı Sırları “etnik terör” işlemiş olmakla suçlayacak, Bosnalı Sırlar ise Boşnakları İslam adına yapılan uluslararası terörizmle bağdaştıracaktır.

Amerika’da 11 Eylül 2001’de gerçekleşen terör saldırısının ardından, El-Kaide’nin Balkanlar’daki bağlantılarının varlığından bahseden yazılara daha sık yer vermeye başlanmıştır. Amerika’nın liderliğinde uluslararası terörizme karşı açılan savaş, özellikle Balkan kökenli bazı politikacı ve yazarlar tarafından kötüye kullanılmış ve ağırlıklı olarak Arnavut ve Boşnakların yoğunlukta yaşadıkları ülke ve bölgeler, İslam adına yapılan terörizmin yuvaları olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Boşnak ve Arnavutları bu şekilde kötileyenler, bölgede var olan bazı siyasi sorunların karşısında uluslararası toplumun desteğini daha kolay sağlayabileceklerine inanmıştır. Örnek vermek gerekirse, Kosova’nın nihai statüsünün bir şekilde Sırbistan’ın lehine belirlenmesini sağlamak ümidiyle, Kosovalı Arnavutlar sistematik bir şekilde uluslararası terörizm ile bağdaştırılmıştır. Bazı Balkan medya kaynaklarında yer alan bu tür yazıların etkisiyle, Batılı medya kaynakları da, yeterince araştırma yapmadan, El-Kaide’nin Balkanlar’ı ciddi bir şekilde nüfuzu altına aldığı zaman zaman yazabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı İslam adına yapılan terörizmin kimi Balkan ülkeleriyle

ilişkilendiriliyor olmasının temel nedenlerini irdelemektir. Bu çerçevede önce Balkanlar'da yapılan köktendincilik propagandasına değinilecek ve bunun Batılı ülkelere nasıl yansıtıldığına ışık tutulacaktır. Bunun ardından İslam adına yapılan terörizmin Balkan ülkelerindeki bağlantılarına ilişkin iddialar değerlendirilecek, Balkanlar'ın Avrupa ve dünyaya bir terörizm tehdidi oluşturup oluşturmadığı anlaşılmaya çalışılacaktır.

II. BALKANLAR'DA KÖKTENDİNCİLİK PROPAGANDASI

Resmi rakamlara göre Balkanlar'daki Müslüman nüfusun sayısı yaklaşık 8 milyon 250 bin (bölgenin toplam nüfusunun yüzde 12'si) civarındadır. Bölgedeki Müslüman nüfus içinde en büyük iki grubu sırasıyla Arnavutlar ve Boşnaklar oluşturmaktadır. Bu yüzden Balkanlar'daki bazı Müslüman olmayan politikacı, akademisyen ve gazeteciler, İslam adına yapılan terörizmden bahsedilirken, genel olarak Arnavut ve Boşnakları hedef almaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde Arnavut ve Boşnaklara "köktendinci" damgasının vurulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Ülkeden ülkeye farklar gözlenmekle birlikte, merkezi planlı dönemde din Balkanlar'da önemli ölçüde yasaklanmıştı. Örneğin Arnavutluk'un önderi Enver Hoca 1967 yılında dini tamamen yasaklamış ve Arnavutluk'u dünyanın ilk ateist devleti ilan etmiştir. Dinin yasaklanmasının paralelinde Arnavutluk'ta çoğu imam ve rahip tutuklanmış, evlerde kutsal kitapların bulundurulması ve dini ibadetlerin yapılması ise suç sayılmıştır. 1991 yılına kadar dini yasağın sürdüğü Arnavutlukta cami ve kiliseler ya yok edilmiş, ya da kültür merkezlerine, depolara, hatta sinemalara dönüştürülmüştür.¹ 1991 yılında Arnavutlar hakkında yapılan bir değerlendirme, Müslüman olduklarının bilincine rağmen, İslamiyet hakkında çok az bilgi sahibi oldukları yönündeydi.²

Arnavutluk'un aksine, Tito Yugoslavyası'nda din yasaklanmamıştı. Ancak ülkedeki sosyalist sistem dini hep geri planda tutma çabasındaydı. Bu yöndeki siyasetin amacına ulaştığını gösteren olgu, Yugoslavya nüfusu içinden ateist olanların oranının 1953'teki yüzde 12,6'dan, 1964'te yüzde 29,2'ye, 1968'de ise yüzde 51'e yükselmiş olmasıydı. 1990 yılına gelindiğine ise, Yugoslavya nüfusunun yüzde 48'inin ateist olduğu kayda geçmiştir.³ Yugoslavya içinde, özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllarda Müslümanların dini ibadetlerinde de önemli bir azalma gözlenmiştir.⁴ 1985

1 Mirela Bogdani and John Loughlin, *Albania and the European Union: The Tumultuous Journey towards Integration and Accession* (Londra ve New York: I. B. Tauris & Co Ltd, 2007), ss. 80-82.

2 Miranda Vickers ve James Pettifer, *Albania: From Anarchy to a Balkan Identity* (Londra: Hurst & Company, 1999), ss. 103-104.

3 Mitja Velikonja, *Religious Separation and Political Intolerance in Bosnia-Herzegovina*, çev. Rang'ichi Ng'inja (Texas: A & M University Press, 2003), s. 189.

4 Sabrina P. Ramet, *Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1962-1991* (Bloomington: Indiana University Press, 1992), s. 185.

yılında yapılan bir kamuoyu yoklamasından, inançlı vatandaşların sayısının Bosna-Hersek'te yüzde 17, Makedonya'da yüzde 19 ve Kosova'da yüzde 44 olarak tespit edilmiştir.⁵ Bosna-Hersek'teki dindarların sayısının düşüklüğüyle birlikte, bu ülke Boşnaklar, Sırlar ve Hırvatlar arasında gerçekleştirilen karma evliliklerle de meşhurdur. Örneğin, 1988 yılında Mostar kentindeki evliliklerin yüzde 28'i, Saraybosna'daki evliliklerin yüzde 22'si ve Zenica'daki evliliklerin yüzde 19'u karma nitelikteydi.⁶ Yukarıda anlatılanlardan hareketle, Soğuk Savaş döneminde hem Arnavutlar hem de Boşnakların önemli bir kısmının Müslümanlığın bazı şartlarını, yalnızca bir kültür ve gelenek anlayışı çerçevesinde yaşamış oldukları sonucuna varılabilir.

Merkezi planlı dönemde bir şekilde İslam'a daha yakından ilgi duyanlar, Komünist Parti tarafından takip altına alınmıştır. Örneğin 1983 yılında, aralarında Bosna-Hersek'in eski cumhurbaşkanı Aliya İzetbegoviç'in de bulunduğu 13 Boşnak, Bosna-Hersek'i İslam devletine dönüştürmeye çalışmakla suçlanmış ve hapis cezasına mahkum edilmiştir.⁷ İzetbegoviç'e yönelik suçlamalarda, kendisinin yazdığı "İslami Deklarasyon" isimli eseri temel teşkil etmiştir. Sırp propagandacılar bu çalışmayı, Bosna'nın köktendinci bir İslam devletine dönüştürülmesinin tasarısı olarak göstermişlerdir. Oysa 1960'ların sonlarında yazılan bu kitap, bütün İslam alemine hitap eden genel bir inceleme eseri olup, kitapta Bosna'nın adı bile anılmamaktadır. Ünlü Balkan tarihçisi Noel Malcolm'un da belirttiği gibi, İslami Deklarasyon'da ele alınan ve Sırlar tarafından "köktendinci" olarak nitelenen bazı görüşler, dünyadaki bütün Müslümanların kabul edeceği temel dini ilkelerdir.⁸ İzetbegoviç köktendinci olmadığını ve hoşgörü anlayışına sahip olduğunu, 1990 yılında Bosna-Hersek'te düzenlenen ilk çok partili seçimlerin ardından açık olarak göstermiştir. İzetbegoviç'in liderliğinde olan "Demokratik Eylem Partisi" (SDA) söz konusu seçimlerde en çok oy alan parti olarak, koalisyon hükümetini sadece "Hırvat Demokratik Birliği" (HDZ) ile kurabilecekken, ikinci sırada yer alan Sırların "Sırp Demokratik Partisi"ni (SDS) de yönetime dahil etmeyi kararlaştırmıştır.

1990'lı yıllarda sadece Boşnakların değil, Sırbistan'daki bazı çevreler tarafından Balkanlar'daki bütün Müslümanların da karalandığı görülmüştür. Örneğin, Sırp akademisyen Mirolub Yeftiç, Avrupa'nın içine sızmanın bir ön aşaması olarak, İslam dünyasının, Balkanlar'daki Müslümanların aracılığıyla bütün Sırbistan'ı İslamlaştırmaya çalıştığını savunmaktaydı.

5 Gyorgy Lederer, "Bosna-Centar Balkanskog Islama", *Dani*, sayı 129 (19 Kasım 1999).

6 Mitja Velikonja, *Religious Separation and ...* s. 224.

7 Hugh Poulton, *The Balkans: Minorities and States in Conflict* (Londra: Minority Rights Publications, 1994), s. 42.

8 Noel Malcolm, *Bosna'nın Kısa Tarihi*, çev. Aşkın Karadağlı (İstanbul: Om Yayınevi, 1999), ss. 342-343.

Diğer bir Sırp akademisyen olan Darko Tanaskoviç'e göre ise, 1992-1995 yılları arasında Bosna'da yaşanan savaş "köktendinci Boşnaklar" ile laik Sırp lar arasındaki bir savaştı. Bütün bu kötöleme kampanyaları içinde, Türkiye de asılsız bir şekilde suçlanmıştır. Miloşeviç döneminde, Türkiye'nin dış politikasının temel amacının, Adriyatik Denizi'nden Çin Seddi'ne kadar uzanan coğrafyada bir "Türk imparatorluğunun kurulması" olduğu görüşü, birçok Sırp lider ve aydın tarafından benimsenmişti.⁹ Bunun dışında Türkiye özellikle bazı Sırp lar ve Yunanlılar tarafından İstanbul, Bulgaristan, Batı Trakya, Makedonya, Arnavutluk, Sancak bölgesi, Kosova ve Bosna-Hersek üzerinde uzanan yolda, Müslümanlardan oluşan ve Avrupa'nın içine doğru ilerleyen radikal bir "yeşil kuşak" oluşturmaya çalışmakla da zaman zaman asılsız bir şekilde suçlanmıştır.¹⁰ Bu arada, Bosna Savaşı'na daha çok Sırp gönüllüsünü çekmek için, Boşnakları Türk olarak gösteren çoğu Sırp medya kaynakları "Türklerle tekrar savaş içindeyiz, ölüme kadar savaşmalıyız" yönünde mesajlar vermekten çekinmiyordu.¹¹

İslam'a ilgi duyan Boşnaklara ve belli ölçüde Arnavutlara karşı köktendinci propagandası yürütülürken, 1980'lerin ortalarından itibaren, bütün Sırp ların dini duyguları yükselişe geçmiş, Sırp Ortodoks Kilisesi ise tekrar ön plana çıkmaya başlamıştır. 1985'te kilise yayınları Sırp ların tarih içinde sürekli acı çektiklerini, Sırp ların öldürüldüğünü, Sırp kiliselerinin yakıldığını ve buna benzer vurguları yapan yazılara yer vermiştir. 1988'de ise, Sırp kilisesinin organizasyonu altında Sırbistan'ın değişik kentlerinde "Sırp ların geçmişteki acılarını" anlatan gösteriler düzenlenmiş ve bu yoldan Yugoslavya'nın farklı etnik grupları arasında düşmanlık kışkırtılmıştır. 1990'ların başlarına gelindiğinde, Sırp Ortodoks Kilisesi sadece ulusal sınırlar içinde değil, uluslararası alanda da faal hale gelmişti. Örneğin, Sırp Ortodoks Kilisesi'nin Patriği Pavle, Yugoslavya'ya ilişkin bir barış konferansına başkanlık eden Lord Carrington'a Ekim 1991'de gönderdiği bir mektupta, "bütün Sırp lar bir araya gelmelidir; Sırp lar, geçmişte kendilerine karşı soykırım işlemiş ve bunu muhtemelen gelecekte de tekrarlamaya çalışacak olanlarla bir arada yaşayamaz" şeklinde ifadelere yer vermişti.¹²

Buraya kadar anlatılanları özetlemek gerekirse 1980'li ve 1990'lı yıllarda

9 Mitja Velikonja, *Religious Separation and ...* ss. 240-244.

10 Bu tür iddiaların bazı çevrelerce günümüzde nasıl ısıtılarak yeniden gündeme getirildiğini anlamak için bkz. Srdja Trifkovic, "The Jihadist Green Corridor in the Balkans", *The Lord Byron Foundation for Balkan Studies* (11 Şubat 2010).

11 Tim Judah, *The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia* (New Haven ve Londra: Yale University Press, 1997), s. 281.

12 Sırp Ortodoks Kilisesi hakkında belirtilenler ve daha fazlası için bkz. Radmila Radic, "The Church and the Serbian Question", *The Road to War in Serbia: Trauma and Catharsis*, Nebojsa Popov içinde (Budapeşte: Central European University Press, 2000), ss. 247-273; Sonya Radoşeviç, "Eski Yugoslavya Topraklarındaki Savaşlarda Sırp Ortodoks Kilisesinin Rolü", *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, sayı 7-8 (2010).

radikal İslam propagandası, özellikle Sırbistan tarafından, bölgedeki Müslümanlara yönelik baskı ve savaşların meşrulaştırılması maksadıyla yürütülmüştür. Bu çerçevede Boşnaklar ve Arnavutlardan “terörist” olarak bahseden haberler, neredeyse günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bir taraftan bölgedeki dindar Müslümanlara “terörist” muamelesi yapılırken, diğer taraftan Sırp Ortodoks Kilisesi tam anlamıyla yeni bir “altın çağını” yaşamıştır.

Merkezi planlı dönemin sona ermesiyle birlikte, Boşnakların dinlerini daha çok sahiplenmeye başladıkları söylenebilir. Nedenine gelince, Hırvatlara göre Boşnaklar Hırvat kökenli, Sırlara göre ise Sırp kökenlidir. Böyle bir durum karşısında Boşnaklar, en ayırıcı özellikleri olan dinsel kimliklerini daha fazla ön plana çıkararak milliyetçiliklerini güçlendirmeye çalışmışlardır. Arnavutlara gelince, Boşnakların yaptığı şekilde, milli kimliklerini savunmak doğrultusunda İslami unsura vurgu yapmaya ihtiyaç duymamışlardır. Tam tersine, AB’nin bir parçası haline gelmeyi arzulayan Arnavut aydınların bir kısmı, bu amaç doğrultusunda İslam dininin reddedilmesi gerektiği görüşünü bile yaymıştır. 1990’ların başlarında, Kosovalı Müslüman Arnavutlar içinden de, Arnavutların Katolikliğe toplu bir dönüş yapması gerektiği görüşünü savunanlar olmuştur.¹³ Bu tür görüşlere bile yeri olan bir toplumun mensuplarının radikal İslam ile suçlanmasının ne kadar asılsız olduğu ortadadır.

III. KÖKTENDİNCİLİK PROPAGANDASININ BATI DÜNYASINA ETKİLERİ

Temmuz 2011’de çifte terör saldırısıyla Norveç’i kana bulayan Anders Behring Breivik, internet üzerinden yayımladığı “terör manifestosunda”, Balkanlar’a yönelik dikkat çekici görüşlere yer vermiştir. Breivik manifestoda, NATO’nun 1999 yılında Sırbistan’ı bombalaması yüzünden harekete geçtiğini belirterek, söz konusu bombardımanla Sırların “İslam’ı kendi topraklarında durdurma hakkının” ellerinden alındığını yazmıştı. Diğer taraftan, Bosna savaşında işlediği suçlar nedeniyle yargılanmakta olan Radovan Karaciç Breivik’e göre, İslam’a karşı savaşmış onurlu bir Hristiyan kahramandır. Bu yöndeki sözler, Breivik’i terörizm gibi sapkın davranışlara iten nedenler arasında, hakkında çok az şey bildiği Balkanlar’daki olayların da bulunduğu işaret etmektedir.¹⁴

Batılılar 1990’larda Balkanlar’da yaşanan savaşları anlamaya çalışırken, bölgede yaşayan Müslümanlar karşısına çıkan en büyük bulmacalardan biriydi. Avrupalılar genel olarak Tito Yugoslavyası’nın dağılmasına kadar,

13 Shkelzen Maliqi, *Kosovo: Separate Worlds, Reflections and Analyses 1989-1998* (Priştine: MM Society Prishtina & Dukagjini Publishing House, 1998), s. 52.

14 Erhan Türbedar, “Norveç’teki Terör Saldırılarında Balkanlar Gölgesi”, *TEPAV* (5 Ağustos 2011).

bu ülkede yaşayan Müslüman toplulukların yeterince farkında bile olmadı. 1990'lı yılların başlarında ise Batılılar Balkan ülkelerindeki İslam'ın doğasını sorgulamaya başlamış ve köktendinciliğin bölgedeki Müslümanların arasında yeri olup olmadığını anlamaya çalışmıştır. Neticede Balkanlar'da Boşnak ve Arnavutların aleyhine yürütülen köktendincilik propagandasının Batılılar arasında da etkileri olmuştur. Gerçi Batıda İslam'a ve Müslümanlara karşı yüzyıllarca biriken bazı önyargıların günümüzde bile varlığını koruduğu ayrı bir gerçektir. O nedenle, bazı İslam ülkelerindeki köktendincilerin Avrupa'ya sızmak üzere Balkanlar'daki Müslümanları kullandıkları yönündeki propagandalar, en azından aşırı sağcı Avrupalılarda kolaylıkla zemin bulabilmektedir. Örneğin, Breivik'in tanışmayı çok arzuladığı Karaciç bir seferinde, Sırp'ların 600 yıl önce Avrupa'yı İslam'dan koruduklarını, Bosna savaşında da Avrupa'yı İslami radikalizminden korumakta olduklarını söylemişti.¹⁵ Karaciç'in bu tür söylemleriyle, Boşnakların katledilişini meşrulaştırmaya çalıştığı apaçıktı. Ne var ki Breivik gibi aşırı sağcılar, Sırp'ların bütün Batının iyiliği için Bosna ve Kosova'da savaştığına inanmakta gecikmemiştir.

Batılı ülkelerdeki kimi karar vericilerin Boşnaklara karşı yapılan köktendincilik propagandasından etkilenip etkilenmediklerini veya ne ölçüde etkilendiklerini kestirmek zordur. Ancak ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerin, 1992-1995 yılları arasında yaşanan Bosna savaşının önlenmesi ve bir an önce sona erdirilmesi konusunda yeterince çaba göstermedikleri bilinmektedir. Bosna savaşı 3,5 yıl boyunca güç ve imkan yetersizliğinden değil, isteksizlikten durdurulamamıştır. Batılılar görünürde bir şeyler yapmaya çalışıyor gibiydi, oysa gerçekte Bosna'yı ve Boşnakları yok olmaya terk etmişti. Genel olarak Boşnakların öldürülüyor olması sürekli kınanmış, ancak bu kıyımı durdurmak için ciddi çabalar sarf edilmemiştir. Hazırladığı raporlarında Balkanlar'daki kanlı savaşların gerçekçi yüzünü yansıtmaya çalışan BM İnsan Hakları Komisyonu'nun Özel Raportörü Tadeusz Mazowiecki, Bosna'da Srebrenitsa soykırımının gerçekleşmesine müsaade edilmiş olmasından dolayı 27 Temmuz 1995'te sunduğu görevinden istifa dilekçesinde belirttiği gibi, "Suçlar acımasız ve hızlı bir şekilde gerçekleşiyor, uluslararası toplumun buna cevabı ise yavaş ve verimsiz oluyordu".¹⁶

IV. İSLAM ADINA YAPILAN TERÖRİZMİN BALKANLAR'DAKİ BAĞLANTILARI

Bazı Balkan ülkelerinin, özellikle de Bosna-Hersek'in İslam adına yapılan

15 Smail Cekic, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu: Planiranje, Priprema, Izvođenje*, Cilt 1 (Saraybosna: Institut za Istrazivanje Zlocina Protiv Covjecnosti i Medunarodnog Prava, 2004), s. 561.

16 Dzemo Tufekcic ve Mirsad Tokaca, *Mazowiecki Izvjestaji 1992-1995* (Tuzla: Univerzitet u Tuzli i Istrazivacko-Dokumentacioni Centar Sarajevo, 2007), s. 17.

terörizmle ilişkilendiriliyor olması, Arap ülkelerinden gelen tecrübeli savaşçıların Bosna savaşına katılmasıyla birlikte başlamıştır. ABD’de 11 Eylül 2001’de gerçekleşen terör saldırısının ardından ise, El-Kaide’nin Balkanlar’daki olası bağlantıları daha ciddi bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Özellikle Balkan ülkelerinin medyasında, 11 Eylül terör saldırısını gerçekleştirenler arasında, Bosna savaşına katılmış yabancı gönüllülerin de yer aldığı vurgulanması bir gelenek haline gelmiştir. Bazı Sırp ve Hırvat medya kaynakları ise, Mayıs 2011’de Usame Bin Ladin’in öldürülmesinden bile istifade edip, Boşnakları ve Bosna-Hersek’i El Kaide ve uluslararası terörizm ile bağlantılı göstererek haber yapmıştır.¹⁷

A. Bosna-Hersek’e İlişkin İddialar

Bosna savaşı yıllarında Mısır, Suudi Arabistan, Cezayir, Yemen, Sudan ve Türkiye gibi ülkelere yüzlerce (bazı kaynaklara göre birkaç bin) gönüllü Boşnakların yardımına koşmuştur. Bunların arasında bazıları daha önce Afganistan ve Çeçenistan’da Ruslara karşı savaşa girmiş olan mücahitlerdi. Bu yabancıların Bosna’ya intikali en çok Zagreb ve Viyana üzerinden gerçekleşmiştir. Boşnakları, yabancı gönüllülerden gelen desteği kabul etmeye iten temel sebep çaresizlikti. Eylül 1991’de BM Güvenlik Konseyi’nin 713 numaralı kararıyla, eski Yugoslavya coğrafyasının tamamına silah ambargosu uygulanmıştır. Bu durum, Bosna Savaşı’nın başlamasıyla silahsız olan Boşnakları zora sokmuştur. Bütün Tito Yugoslavyası ordusunun silahlarını kendine çekmiş olan Sırbistan, Bosnalı Sırlara en modern silahlardan ulaştırırken, Boşnakların böyle bir imkanı olmamıştır. Bu yüzden Boşnaklar kaçak yollardan silahlara ulaşmak durumunda kalmıştır. Örneğin, İran ve diğer bazı İslam ülkelerinden silahların, Hırvatistan üzerinden Boşnaklara iletiildiği bilinmektedir. Bunun dışında Suudi Arabistan ve diğer bazı Körfez ülkeleri Boşnaklara finansal destek sağlarken, bazı hayır kurumları insani yardım dışında, Boşnakların saflarında savaşacak olan gönüllülerin de Bosna’ya ulaştırılmasında rol oynamıştır.¹⁸

Boşnakların yardımına gelen yabancı gönüllüler ilk kamplarını Travnik, Zenica, Bugoyno ve Teşany kentlerinin dağlık köylerinde kurmuşlardır. Ölümünden korkmayan ve cesurca savaştıkları söylenen bu gönüllülerin içinden yaklaşık 750’si bir araya gelip “El-Mücahit” olarak adlandırılan bir birliği 13 Ağustos 1993’te oluşturmuştur. Bu birlik Bosna-Hersek Ordusu’nun (ABiH) 3. Kolordusunun 7. Tugayı bünyesinde fiili olarak görev almış ise de, Boşnakların söz konusu birlik üzerindeki siyasi ve askeri kontrolü sınırlıydı.

17 F. Vele, “Mrtvog Bin Ladena Koriste da bi Bosnjake Povezali s El-Kaidom”, *Dnevni Avaz* (5 Mayıs 2011).

18 Mitja Velikonja, *Religious Separation and...* s. 254.

Boşnak yetkililer hiçbir zaman yabancı gönüllülerin Boşnak saflarında savaştıklarını yalanlamamışlar, ancak Boşnakların tarafında savaşmış olan bütün yabancıların terörist olarak nitelenmesine de karşı çıkmışlardır. Ne var ki bunun aksini düşünenler bulunmaktadır. Örneğin, Christopher Deliso'ya göre, yabancı mücahitler Bosna savaşını sadece bahane etmiş, asıl amaçları küresel eylemleri için bu ülkede yer edinmek olmuştur.¹⁹ Evan Kohlmann'a göre ise Bosna savaşına katılan mücahitlerin bir kısmı El-Kaide bağlantılı olup, asıl amaçları Bosna üzerinden Batı dünyasına sızma.²⁰ Deliso ve Kohlmann'ın bu yöndeki görüşlerini paylaşanlar da, yabancı mücahitlerin asıl amacının Bosna'da ideolojik ve lojistik merkezler kurmak, yeni kimlikler elde etmek, ardından da savaşlarını sürdürmek maksadıyla fark edilmeden dünyanın diğer yerlerine yayılmak olduğuna inanmaktadır. Bu anlayışta ise Bosna'da savaşmış olan bütün yabancı mücahitler terörizm ile bağdaştırılmaktadır.

Bosna savaşını sona erdiren 1995 tarihli Dayton Barış Anlaşması'nın 1-A ekinin 3. maddesinde, Bosna'da savaşmış olan bütün yabancı güçlerin, anlaşmanın yürürlüğe girmesini izleyen 30 gün içinde Bosna-Hersek topraklarını terk etmeleri gerektiği belirtilmiştir.²¹ Bunun yanında, barışın uygulanması için Dayton Barış Anlaşması'yla, aralarında binlerce Amerikan askerinin de bulunduğu yaklaşık 60 bin yabancı askerlerin Bosna-Hersek'te görev yapması öngörülmüştür. Söylentilere göre, Boşnakların bu koşulları kabul etmiş olmasını yabancı mücahitler kendilerine karşı yapılmış bir ihanet olarak algılamıştır. Diğer bir söylentiye göre ise, Bosna Savaşı sona erdikten sonra Amerikan ve İngiliz istihbaratının Bosna-Hersek'teki en önemli görevi, yabancı mücahitlerden kurtulmak olmuştur.

Bazı yabancı savaşçıların, evlilik yolu veya siyasi destek sayesinde Bosna-Hersek vatandaşı olmayı ve bu ülkede kalmayı başardıkları bilinmektedir. Boşnak gazeteci Esad Heçimoviç'e göre, haklarında yürütülen ulusal ve uluslararası ceza soruşturmalarından kaçmak maksadıyla bazı yabancı mücahitler Bosna-Hersek'te vatandaş olarak kalmayı tercih etmiştir.²² Bazı mücahitlerin Bosna pasaportlarına savaş döneminde bile, Viyana'daki Bosna Büyükelçiliği üzerinden ulaştıkları yönünde iddialar bulunmaktadır.²³ Hatta Almanya'nın *Der Spiegel* gazetesinin muhabiri Renata Flottau, 1993 yılında

19 Christopher Deliso, *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, (Londra: Praeger Security International, 2007), s. 16.

20 Evan Kohlmann, *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network* (Oxford ve New York: Berg, 2004), ss. 120.

21 The General Framework Agreement, Annex 1-A, "Agreement on the Military Aspects of the Peace Settlement", Madde 3. Anlaşma 21 Kasım 1995'te Dayton'da paraf edilmiş, 21 Kasım 1995'te ise Paris'te imzalanmıştır.

22 Vlado Azinovic, *Al Kai'da u Bosni i Hercegovini: Mit ili Stvarna Opasnost* (Saraybosna: Radio Slobodna Evropa, Centar za Savremenu Umjetnost Sarajevo, 2007), http://www.slobodnaevropa.org/specials/al_kaida/index.htm

23 Branko Peric, "Bosnia & Terrorism", *AIM* (30 Eylül 2001).

Saraybosna'da Üsâme Bin Ladin'e rastladığını ve Bin Ladin'in Viyana'da edindiği Bosna pasaportunu gördüğünü iddia etmiştir.²⁴ Bosnalı yetkililer Flottau'nun iddiasını yalanlamış, bunun yanında 1990'lı yıllarda 420 Arap kökeninin Bosna vatandaşlığına kabul edildiği bildirmiştir.

Bazı kişiler Arap kökenli Bosna-Hersek vatandaşlarının sayısının daha fazla olduğuna ve bunların içinden bir kısmının El-Kaide ile bağlantılarının devam ettiğine inanmaktadır. Dahası, günümüze kadar herhangi bir kampa rastlanmamış olmasına rağmen, bazı medya kaynaklarında Bosna-Hersek'te gizli terörist kampların varlığından söz edildiği görülebilmektedir. Irkçı önyargılara sahip olanlar ise, beyaz tenli olan Balkanlar'daki Müslümanlara atıfta bulunarak, başta Bosna-Hersek'te olmak üzere, bölgede "Beyaz El-Kaide"nin yaratıldığını iddia edecek kadar ileri gidebilmektedir. Bu çerçevede Beyaz El-Kaide'nin daha az dikkat çektiği ve Avrupalı görünüşleri sayesinde diğer Avrupa ülkelerinde daha rahat eylemlerde bulduklarının altı çizilmektedir. Oysa günümüze kadar sadece Bosna-Hersek kökenli İsveç vatandaşı Mirsad Bektaşeviç, terörist eylemi planlama suçundan dolayı hüküm giymiştir.

El-Mücahit birliğinin bazı mensupları El-Kaide ile bağlantılı olmuş olabilir. Nitekim 11 Eylül terör saldırısının ardından başlatılan uluslararası terörizm ile mücadele kapsamında dünyanın değişik yerlerinde tutuklanan bazı şahısların, Bosna Savaşı'nda yer aldıkları veya Bosna-Hersek pasaportuna sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler çerçevesinde Bosna yetkilileri, Bosna Savaşı sırasında dağıtılan vatandaşlıkları gözden geçirmeye zorlanmıştır. Ülkede yapılan araştırmalar sonucunda onlarca kişi gözaltına alınmış, bunların içinden Cezayir kökenli olan altısı uluslararası terörizm ile bağlantılı olabilecekleri gerekçesiyle yargılanmış ve Amerika'ya teslim edilmiştir.²⁵ Şubat 2002'ye kadar ise eski mücahitlerden toplam 104 kişinin Bosna-Hersek vatandaşlığı iptal edilmiştir. Bütün bunların dışında, Bosna-Hersek'te faaliyet yapan İslami hayır kurumlarından bazıları, uluslararası terörizm ile bağlantılı oldukları gerekçesiyle kapatılmıştır. İslami hayır kuruluşlarından bir kısmının terörist gruplara yardım ettiği veya terörist gruplarla bağlantılı şahısları istihdam ettiği yönündeki iddialar daha önceleri de ileri sürülmekteydi.²⁶

Şüpheli bulunan şahıslara verilen vatandaşlıklar yüzünden Bosna-Hersek'e yönelik eleştiriler devam ettiği için, Bosna-Hersek'te, 1992-2006 yılları arasında verilen vatandaşlıkları incelemeye alan bir devlet komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonun tespitlerine göre 1992-2006 dönemi içinde Bosna-Hersek vatandaşlığı için 18.506 kişi başvurmuş, ancak elçiliklerin

24 Esad Hecimoviç, "Ko je Nagradivan Bosanskim Pasosima: Putovnica za Gori Zivot", *Dani*, 21 Eylül 2001.

25 "Bin Laden Suspect Held in Bosnia", *CNN* (26 Ekim 2001).

26 Evan Kohlmann, *Al-Qaida's Jihad in Europe: ...* ss. 35-36.

eksik kayıtları yüzünden başvuranlardan kaç kişiye vatandaşlığın verildiği tam olarak tespit edilememiştir. Aynı komisyonun bir raporuna göre, Ocak 2008'e kadar toplam 661 kişinin vatandaşlığı iptal edilmiştir. Vatandaşlığı iptal edilenlerin arasında en çok Türkiye, Mısır, Suriye, Sudan, Cezayir, Rusya ve Ukrayna kökenlilerinin bulunduğu belirtilmiştir.²⁷

B. Arnavutlara İlişkin İddialar

İslam adına yapılan terörizmin ilk bağlantılarının Arnavutluk'ta, 1990'ların başlarında oluşmaya başladığı şeklindeki yazılara rastlamak mümkündür. Merkezi planlı dönemden sonra yoksulluk ile karşı karşıya kalan Arnavutluk'un ilk Cumhurbaşkanı Sali Berişa, dış yardımlara hayati derecede ihtiyaç duymuştur. Ne var ki 1990'ların başlarında Batılı ülkelerden Arnavutluk'a pek fazla yardım gelmemiştir. Günümüzde Balkanlar'daki Arnavutlarla yakından ilgilenen Amerika bile, 1990'ların başlarında Arnavutluk'a uzun vadeli yardım ve ilgi sinyali vermiyordu.²⁸ Batılı ülkelerden pek fazla yardımın gelmeyince, Berişa İslam ülkeleri ile yakınlaşma seçeneğine yatırım yapmaya başlamıştır. Netice olarak İslam ülkelerinden değişik gruplar ve heyetler Arnavutluk'u ziyaret etmeye başlamış ve yardım projeleri geliştirilmiştir. 1992'de ise Arnavutluk İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) üyesi olmuştur. Berişa'nın dini güdülerinden çok, ekonomik çıkar beklentisi yüzünden İKÖ üyeliğine başvurduğunu iddia edenler bulunmaktadır.²⁹ Sebebi ne olursa olsun, Arnavutluk'un İslam dünyası ile yakınlaşmasının paralelinde, İslami hayır kurumlarının Arnavutluk'ta faaliyet göstermesine de izin verilmiştir.

Bazı medya kaynakları hayır kurumlarının aracılığıyla Üsâme Bin Ladin'in de o dönemde rahatlıkla Arnavutluk'a girmiş olabileceğinden bahsetmektedir. Dahası, Interpol'e atıfta bulunularak, Bin Ladin'in 1994'te gizli bir şekilde Arnavutluk'u ziyaret ettiği ve bazı devlet yetkilileriyle görüştüğü belirtilmektedir.³⁰ Ağustos 1998'de ise Tiran'daki Amerikan Büyükelçiliği'nin bombalanmasına yönelik girişimde bulunduğu ve Amerika'nın bu girişimi Üsâme Bin Ladin ile bağlantılı kıldığı bildirilmiştir. Bunun üzerine Arnavutluk, Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerden gelen bazı İslami grupların üzerine gitmiştir.³¹

27 "Dzrvavljanstvo BiH Oduzeto 661 Osobi", *Beta* (27 Ocak 2008).

28 Gazmen Xhudo, *Diplomacy and Crisis Management in the Balkans: A US Foreign Policy Perspective* (Londra: Macmillan Press Ltd., 1996), s. 64.

29 Mirela Bogdani and John Loughlin, *Albania and the European ...* s. 82.

30 Colin Brown, "Bin Laden Linked to Albanian Drug Gangs", *The Independent* (21 Ekim 2001); "Terorizam Na Balkanu: Okupljeni Oko Bin Ladena", *Ekonomist*, No. 81 (10 Aralık 2001).

31 Raymond Tanter and John Psarouthakis, *Balancing in the Balkans* (Londra: Macmillan Press, 1999), ss. 117-118.

1997 yılında Arnavutluk'ta yaşanan ayaklanmada 100 bin civarında boş Arnavutluk pasaportunun ele geçirildiği ve bu pasaportların bazılarının teröristlerin eline geçmiş olabileceği üzerine de spekülasyonlar yapılmaktadır.³² Bütün bunların dışında Arnavutluk, bazı Sırp ve Makedonlar tarafından, topraklarında terörist kampları bulundurmaya suçlanmıştır. Örneğin, 19 Eylül 2001'de Arnavutluk'u ziyaret eden dönemin Makedonya Savunma Bakanı Vlado Buçkovski, Makedonya'ya döndüğünde, Arnavutluk'ta terör kamplarının varlığından bahsetmiştir.³³ Sırp ile Makedonların Arnavutluk'taki terör kamplarına ilişkin iddiaları, Kosova'da 1999'da ve Makedonya'da 2001'de savaşmış olan Arnavut militanlarla alakalı olduğu belirtilmelidir. Miloşeviç döneminde zaten Kosovalı Arnavutlara “terörist” ve “bölücü” şeklinde hitap edilmiştir. Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) ortaya çıkınca ise, işin içine İslam adına yapılan terör boyutu da katılmaya başlanmıştır. Sırp kaynaklarında genel olarak İslam adına terör işleyenlerin, Arnavutluk üzerinden Kosova'ya sızdıkları yönünde bir inanç var olmuştur.³⁴

UÇK'nın, “İslami Ordu” olarak algılanmaktan herhangi bir çıkarı olmamıştır. Tam tersine, Arnavutlar baştan beri, sadece Batılı ülkelerin desteğiyle bağımsızlık elde edebileceklerinin farkındaydı. Nitekim 1999'daki Kosova Savaşı'nın sona ermesinden sonra, görev yapmak üzere Kosova'ya giren NATO birlikleri ve BM polisleri, karşılarında teröristleri değil, Miloşeviç terörüne uğramış insanları bulmuştur.

Makedonlar da 2001'de ülkede ayaklanan Arnavutları, o dönemde popüler isim olan Üsâme Bin Ladin ile bağdaştırmışlardır. Bununla medya kaynakları ve Makedon yetkililer, Amerika'da 11 Eylül 2001'de gerçekleşen trajediden siyasi çıkar sağlamaya çalışmışlardır. Nitekim dönemin Amerika'nın Makedonya Özel Temsilcisi James Pardew, Makedon yetkilileri bu konuda uyarıyordu.³⁵ Makedon propagandası Mayıs 2004'te trajik bir boyut kazanmıştır. Çünkü Makedonya'da 2002 yılında terörist diye öldürülen altı Pakistanlı ve bir Hindistanlı'nın, terörle bağlantılarının olmadığı ve Makedonya'dan Avrupa'ya geçmeye çalışan kaçak göçmenler olduğu Makedon yetkililerince itiraf edilmiştir. Kısacası söz konusu göçmenler Makedonya İçişleri Bakanlığı'nın bir senaryosuna kurban gitmiştir. Dönemin Makedonya İçişleri Bakanı Lyube Boşkovski, öldürülen bu göçmenleri Makedonya'daki Amerika ve İngiltere Büyükelçiliklerine saldırıya hazırlanan teröristler olarak göstererek, Arnavutlarla olan

32 Chris Stephen, “Bin Laden Opens European Terror Base in Albania”, *The Sunday Times* (29 Kasım 1998).

33 International Crisis Group, “Bin Laden and the Balkans: The Politics of Anti-Terrorism”, *Europe Report* N°119 (9 Kasım 2001), s. 6.

34 Örnek olarak bkz. Marko Lopusina, *OVK Protiv Jugoslavije: Kako Smo Izbubili Kosovo i Metohiju*, (Çaçak, Legenda, 2001), ss. 334-337.

35 “U.S. Envoy Slams Macedonian Manipulation of Terror Tragedy”, *RFE/RL* (20 Eylül 2001).

anlaşmazlıkları konusunda Batıdan, Makedonlardan yana destek toplamaya çalışmıştır.

BM Güvenlik Konseyi'nin 15 Ekim 1999 tarihli ve 1267 sayılı kararı (ayrıca buna istinaden kabul edilen diğer ilgili kararlar) gereğince, 11 Eylül terör saldırısından sonra Arnavutluk hükümeti ülkede faaliyet gösteren yabancı İslami hayır kuruluşlarını incelemeye alarak, terör gruplarıyla bağlantılı olabilecekleri şüphesiyle bir kısmının Arnavutluk'taki faaliyetlerine yasak getirmiştir. Bunun dışında, 1267 sayılı karar çerçevesinde hazırlanan El-Kaide bağlantılı kişiler, gruplar ve kuruluşlar listesinde adı geçenlerin üzerine gidilip, malvarlıkları dondurulmuştur.³⁶ Bu yoldan Arnavutluk'ta el konulan malların toplam değeri 2010 yılının sonu itibariyle 6.848.893 dolardı.³⁷

22 Aralık 2009'da Arnavutluk Ciddi Suçlar İlk Derece Mahkemesi Arap kökenli Hamzeh Abu Rayyan'ı, terörizmi finanse etmek için kullanılan fonları bulandırmaktan suçlu bulmuştur. Dıraç'lı imam Artan Kristo (Muhamed Abudllahi) ise, Arnavutluk tarihinde terörizm suçlamasıyla mahkum edilen ilk Arnavut asıllıdır. 10 Aralık 2010'da Dıraç yerel mahkemesi Kristo'yu, AlbSelefi.net isimli internet forumu üzerinden alenen terör eylemlerini tahrik etmekten dolayı suçlu bulmuştur.³⁸

V. MADALYONUN ÖBÜR YÜZÜ

Balkanlar'da terörizmden bahsedilirken, genel olarak olaylara tek yönden bakılmaktadır. Öncelikle Bosna Savaşı'nda Boşnakların yanında savaşmış olan yabancı gönüllülerin hepsini terörist olarak damgalamak doğru bir yaklaşım değildir. İkincisi, Boşnakların saflarında savaşmış olan yabancıların varlığından bahsedilirken, Bosnalı Sırpların tarafında Ortodoksluk uğruna savaşmış olan Rus, Ukraynalı, Romen, Yunanlılar ve diğerleri anılmamaktadır. Kaldı ki Hırvatlardan yana savaşan gönüllüler de olmuştur.³⁹ Ayrıca Bosna-Hersek'te 8 binin üzerinde Boşnak erkeğin katledildiği Srebrenitsa soykırımında, en azından Srebrenitsa'nın ele geçirilmesi esnasında, Bosnalı Sırpların kuvvetlerine yaklaşık yüz kişilik Yunanlı ve belli bir miktar Rus ve Ukraynalı gönüllülerin de eşlik ettiği

36 UN Security Council, Resolution 1267 (1999), S/RES/1267, 15 Ekim 1999; UN, The List Established and Maintained by the 1267 Committee with Respect to Individuals, Groups, Undertakings and other Entities Associated with Al-Qaida, <http://www.un.org/sc/committees/1267/pdf/AQList.pdf>

37 U.S. Department of State, *Country Reports on Terrorism 2010*, Office of the Coordinator for Counterterrorism (August 2011), s. 48.

38 U.S. Department of State, *Country Reports on Terrorism...* s. 47.

39 Boşnaklar ve Hırvatların yanında savaşmış olanların bölgeye intikali hakkında Belgrad'ın hazırladığı ve BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne bağlı İnsan Hakları Komisyonu aracılığıyla dağıtılan rapor için bkz. UN Economic ve Social Council, Commission on Human Rights, E/CN.4/1994/116 (14 Şubat 1994).

belirtilmektedir.⁴⁰ Asker ve silah sevkiyatı dışında, Yunanistan'dan kara yoluyla, Rusya ile Ukrayna'dan ise Tuna nehri yoluyla, o sıralarda BM ambargosu altında olan Sırbistan'a ve Bosnalı Sırlara petrol ve diğer yardımların sevkiyatı yapılmıştır.⁴¹

Bütün bunların dışında, devlet eliyle işlenen terörün üzerinde de fazla durulmamaktadır. Srebrenitsa soykırımı, Bosnalı Sırların entitesi Sırp Cumhuriyeti'nin eliyle gerçekleştirilmiştir. Diğer bir örnek ise 2001'de Sırbistan'da "keşfedilen" Arnavut cesetleriyle dolu toplu mezarlarıdır. 1999'daki Kosova Savaşı sırasında katledilen binin üzerinde sivil Arnavutun cesetleri, katliam izlerini gizlemek amacıyla, Sırbistan'ın değişik yerlerindeki toplu mezarlara nakledilmiştir. Azınlıklara yönelik işlenen cinayetlere devletin seyirci kalmış olması da örnekler arasında gösterilebilir. Örneğin, "Syeverin" olayı, eski Yugoslavya coğrafyasında işlenen ilk savaş suçlarından biri olarak bilinmektedir. 22 Kasım 1992'de Sancak bölgesinde bulunan Syeverin köyünden Priboy kentine işçileri taşıyan bir yolcu otobüsü Sırp milis güçleri tarafından durdurulmuş ve içinden 16 Boşnak kaçırılarak katledilmiştir. Sırbistan yetkilileri uzun süre bu tür suçların aydınlanması üzerine gitmemiştir.

En şiddetli El-Kaide propagandasının Balkan ülkeleri içinden Bosna-Hersek'e karşı yapılıyor olması tesadüf değildir. Nedenini açıklamadan önce, 1990'lı yıllarda Balkanlar'da yaşanan savaşlar üzerine farklı tarafların "farklı gerçeklerinin" bulunduğu belirtilmelidir. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesindeki (ICTY) duruşmalardan Balkanlar'daki savaşlar üzerine kanıtlanmış gerçekler henüz ortaya çıkarılmadan, bölge ülkelerinin yöneticileri kendi çıkarlarının gerektirdiği "gerçekleri" üretmiş ve bunu halklarına "kesin gerçek" olarak kabul ettirmiştir. 1990'lı yılların ilk yarısında Hırvatistan ve Bosna-Hersek'in toprak bütünlüklerine ciddi zarar vermeye kalkışan Sırbistan'daki Slobodan Miloşeviç rejimi, işlediği suçları örtbas etmek için, tekeli altında tuttuğu medya kaynakları sayesinde yıllarca Sırp halkını yalanlarla oyalamıştır. Bu nedenden dolayı günümüzde bile Sırların çoğu hem Hırvatistan hem de Bosna-Hersek'teki savaşta Sırların özgürlükleri için mücadele ettiklerine, bir çeşit kurtuluş savaşı yürüttüklerine inanmaktadır. Bu yüzden, çocuk ve kadınları bile öldüren Radovan Karaciç ve Ratko Mladiç gibi şahıslar Sırlar tarafından "milli kahraman" olarak algılanabilmektedir. Miloşeviç rejimi Bosna savaşına ilişkin yürüttüğü propaganda çerçevesinde, saldırgan kişiler ile ülkelerini savunan Boşnaklar arasındaki sınırları sürekli bulanıklaştırmaya çalışmıştır. İşin kötüsü, günümüzde bile Sırbistan'da, Sırların Bosna'da işlediği suçları Boşnakların bazı eylemleriyle eşitlemeye çalışan, Sırların işlediği suçları önemsizleştirmeye çalışan çevreler oldukça güçlüdür. Bosna-Hersek'i El-Kaide yuvası olarak göstermeye çalışan propagandanın arkasında işte bu

40 Helena Smith, "Greece Faces Shame of Role in Serb Massacre", *The Observer* (5 Ocak 2003).

41 Noel Malcolm, *Bosna'nın Kısa Tarihi*, s. 374.

nedenler yatmaktadır. Adeta bununla Bosna Savaşı yıllarında Müslümanların yaşamış oldukları dram gölgelenmeye, Boşnaklar ise savaşın eşit sorumlularından biri olarak gösterilmeye çalışılmaktadır.

VI. BALKANLAR'DA VAHABİLİKTE KAYNAKLANAN TEHDİT İDDİALARI

Soğuk Savaş döneminde Balkanlar'daki Müslümanlar İslam dünyasındaki gelişmelerden önemli ölçüde soyutlanmış olmakla beraber, Osmanlılardan öğrendikleri ve yüzyıllarca uygulayıp durdukları İslam anlayışını korumayı başarmışlardır. Nitekim günümüzde Balkanlar'daki Müslümanların ezici çoğunluğu Sünni Hanefi mezhebine bağlıdır. Bunun yanında, Arnavutluk'ta Bektaşiler, Dobruca bölgesinde ise Aleviler de yaygındır.

Bosna'da savaşmış olan El Mücahit birliğinin, Arap ülkelerine ait hayır kuruluşlarının ve Arap ülkelerinde din eğitimi gören bazı bireylerin neden oldukları en önemli sonuç, Balkanlar'da Vahabi inancının da varlık göstermeye başlamış olmasıdır. Vahabiler, Hanbeli ekolü içinden yetişmiş bir alim olan Muhammed bin Abdul-Vahhab'ın öğretilerini benimseyen, 18. yüzyılda başlayan ve İslam coğrafyasında karşıtları tarafından yaygın şekilde Vahabilik olarak tanımlanan inanç sistemine mensup kişilerdir. Söz konusu kişiler, İslam tarihi içindeki yer ve önemlerinin sulandırılması amacıyla kendilerine Vahabi dendiğine inanmakta, bu yüzden Vahabi yerine kendilerini Selefi olarak takdim etmektedirler.

Vahabiler kendilerinden olmayanları “gevşek Müslümanlar” olarak görmektedirler. Temel hedefleri ise, “orijinal İslam'a” dönüş yapılmasını sağlamak ve bunu dünyanın her köşesine yaymaktır. Bu kapsamda İslam'ın “temizlenmesi”, reform edilmesi ve bu yoldan köklerine geri dönülmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Bu yöndeki tutumları yüzünden ise, Balkanlar'da var olan İslam anlayışı ve bölgedeki dini kurumlarla bir çekişme içindedirler.

Suudi Arabistan'dan gelen bağışla inşa edilen Saraybosna'daki Kral Fahd Camisi örneğinde olduğu gibi, Vahabilerin kontrolü altındaki camiler üzerinde ilgili ülkenin İslam Birliği'nin pratikte herhangi bir yetkisi yoktur. Buldukları Balkan ülkesinin Müslümanları arasına daha fazla nüfuz etmek amacıyla ise, Vahabilerin bazı camileri şiddet yoluyla ele geçirmeye çalıştıkları ve cami imamını dövdükleri durumlar yaşanmıştır. Dahası, Vahabiler bazı Balkan ülkelerinin İslam Birliği'nin yetkilerine meydan okumakla, ayrıca imamların bilgi ve uzmanlıklarını sorgulamakla da zaman zaman gerginlik yaratmaktadırlar.

Sancak bölgesinin Yeni Pazar kenti defalarca cami cemaati ile Vahabiler

arasında yaşanan kavgalara sahne olmuştur. Bunların içinden en ciddi olanı, silahların da kullanıldığı Aralık 2006'da Arap Camii önünde gerçekleşmiştir. Benzer kavgalar Arnavutluk, Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya'da da yaşanmıştır. Makedonya'da Vahabilerin İslam Birliği'ne baskınlar yapıp tehditlerde buldukları da rapor edilmiştir. Arnavutluk'ta ise Mart 2010'da "Arnavut İmamlar Birliği" adı altında Vahabiler, mevcut "Arnavutluk Müslümanlar Cemaati"nden ayrı bir örgüt kurmuşlardır.

Balkanlar'a ithal edilen Vahabi inancı bölgedeki Müslümanlar için kültürel bakımdan yabancıdır. Bu nedenle söz konusu inanç sadece bazı küçük grupları etkilemeye başarabilmiştir. Bölgedeki Müslümanların çoğu kendi "Avrupalı Müslüman" imajının zarar gördüğü düşüncesiyle, Vahabilerin varlığından ve görünümünden rahatsız olduklarını gizlememektedir.

Türkiye'nin de dahil olduğu Balkan ülkeleri İslam Birlikleri temsilcilerinin Mart 2011'de Üsküp'te gerçekleştirdikleri bir toplantının bildirisinde, Balkanlar'da dış destekle varlığını sürdüren bazı küçük grupların (Vahabilerin) bölge için dini aşırıcılık tehdidi oluşturduklarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca söz konusu İslami grupların üyelerinin 15 yıldan beri bölgedeki devlet kurumlarına sızmak için çaba gösterdikleri belirtilerek, siyasilere bunlara destek sağlamama uyarısı yapılmıştır.⁴²

Müslüman olmayanlara gelince, Balkan coğrafyasında Vahabi kelimesinin dini aşırıcılık dışında, terörizm kelimesi ile de eşanlamlı olarak kullanıldığı görülebilmektedir. Bu yüzden medyada, Vahabi grupların bölgedeki varlığı yüzünden Balkanlar'da radikal İslam'ın artışta olduğu, bunun ise bölge ile AB'nin güvenliğine tehdit arz ettiği yönünde haberler yapılmaktadır. Sırbistan İçişleri Bakanı İvica Daciç'e göre, Balkanlar aşırı İslamcı gruplara asker sağlayan önemli bir bölgeye dönüşmüş durumdadır. İsrail'in aşırı sağcı Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman ise "küresel cihad ağının" Balkanlar'a da yayılma riski bulunduğu bahsetmektedir.⁴³ Bunların aksine, Bosna-Hersek'teki AB Polis Misyonu (EUPM) Başkanı Stefan Feller, Batı Balkanlar'da Vahabi grupların varlığının Avrupa veya dünya güvenliğine terörizm tehdidi oluşturmadığı görüşündedir.⁴⁴

Saraybosna Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Prof. dr. Reşid Hafizović'e göre, Vahabilerin bir kısmı sakin bir hayat yaşıyor ve kimseye zararları olmuyor, diğer bir kısmı ise dinin arkasında gizlenerek, pratikte dinle alakası olmayan eylemleri gerçekleştirebiliyor.⁴⁵ Balkan ülkelerindeki Vahabilerin

42 "Balkanu Nema Mesta za Radikalni Islamizam", *Tanjug* (29 Mart 2011).

43 Clive Leviev-Sawyer, "Islamic Jihad to Target Balkans Next, Israeli Foreign Minister Says", *The Sofia Echo* (7 Ocak 2010).

44 Selma Filipovic, "Balkan Nije Teroristicko Stjeciste", *Deutsche Welle Boşnakça* (18 Kasım 2010).

45 Vlado Azinovic, *Al Kai'da u Bosni i Hercegovini...*

varlığı hakkında böyle bir ayırım yapmak belki de en doğru yaklaşım olmalıdır. Çünkü Vahabiliğin aşırı şekli üyelerini şiddet olaylarına ve belki de terörizm eylemlerine sevk edebilir. Ancak, bu inancın genel öğretilerinin insanları teröre sevk ettiği istikametinde yorumlar yapmak yanlış ve bilgisizce bir davranıştır. Bazı eylemlerden dolayı hiçbir din suçlanamayacağı gibi, bu dine bağlı farklı mezhep veya yorumlar da sorumlu tutulamaz.

VII. SONUÇ

Günümüzde bütün Balkan ülkelerinde çok partili sistemler, buna bağlı olarak da halkın desteğiyle iktidara gelen hükümetler bulunmaktadır. Artık bazı şahısların yıllarca ülkelerini yönetebildiği dönemler Balkanlar'da kapatılmıştır. Durumun böyle olması nedeniyle Balkanlar'da eskisi gibi halk direnişlerine ihtiyaç kalmamıştır. Buna bağlı olarak da, solcu ve anarşist grupların zaman zaman Yunanistan'da gerçekleştirdikleri terör eylemleri hariç, Balkan ülkelerinde ciddi sayılabilecek yerel terör örgütleri bulunmamaktadır. Ne var ki, yoğun Müslüman nüfusa sahip olan bazı Balkan ülkelerini terörizm açısından bir tehdit olarak göstermeye çalışan bazı çevreler bulunmaktadır. Balkanlar'daki Müslümanlara yönelik yöneltilen suçlamaların bir kısmı, İslam'ı tanınamaktan kaynaklanıyor olabilir. Ancak söz konusu suçlamaların önemli bir kısmı, bilinçli karalama propagandasından başka bir şey değildir.

Sırp, Hırvat ve Karadağ milliyetçi hareketleri Bosna-Hersek'teki Müslümanlara ilişkin bazı gelişmeleri her zaman çarpıtarak, mümkün olduğunca kötü göstermeye çalışmıştır. Özellikle Bosna savaşı döneminde yürütülen propagandayla, Bosna-Hersek'in ve Boşnakların öldürülüyor olmasının meşrulaştırılmasına çalışılmıştır. Muhtemelen bundan sonra da, ortada herhangi bir delil olmadan, Boşnaklar İslam adına yapılan terörizmle bağdaştırılmaya devam edecektir. Oysa sadece Boşnaklar değil, Balkanlar'daki Müslümanların tamamı dini aşırıcılık yapamayacak kadar hoşgörülü ve ılımlıdır. Dinin radikal yorumlarına ne Balkan ülkelerinin resmi İslam Birlikleri bünyesinde, ne de siyasi partiler düzeyinde destek vardır. Orta Doğu kökenli bazı şüpheliler geçmişte bölgede varlık göstermiş olabilir. Ancak sırf bu durumdan hareketle, Balkan ülkelerinden yüzlerce Müslüman gencin terör eğitiminden geçirildiğini, ayrıca Avrupa ülkelerinde İslam adına eylem yapmaya hazır hale getirildiğini iddia etmek iyi niyetli yaklaşım sayılmaz.

Balkanlar örgütlü suçların nüfuzuna açık bir bölgedir. Bölgede yaşanan savaşlar, yaygın rüşvet oranları, sınır kontrol noktalarının zayıf olması gibi nedenler, suç teşkil eden faaliyetler için uygun bir zemin hazırlamıştır. Oysa örgütlü suçların kullandığı kanallardan terörist gruplar da istifade edebilir.

Bir başka ifadeyle, Batılı ülkelere ulaşmak isteyen teröristler Balkanlar'ı transit rotalardan biri olarak kullanmaları mümkündür.

Dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi, İslam adına yapılan terörizmin Balkanlar'da bazı bağlantı noktaları oluşmuş olabilir. Ancak bu bağlantıların çok daha tehlikeli dozunun Batılı ülkelerin kendisinde bulunduğu söylenebilir. Nitekim Amerika'daki 11 Eylül terör saldırısını gerçekleştiren eylemcilerin uçaklardaki komutanlarının, uzun süre Batılı ülkelerde normal bir vatandaş gibi yaşadıkları unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Azinovic, Vlado. *Al Kai'da u Bosni i Hercegovini: Mit ili Stvarna Opasnost*. Saraybosna: Radio Slobodna Evropa, Centar za Savremenu Umjetnost Sarajevo, 2007.
http://www.slobodnaevropa.org/specials/al_kaida/index.htm

“Balkanu Nema Mesta za Radikalan Islamizam”. *Tanjug* (29 Mart 2011).

“Bin Laden and the Balkans: The Politics of Anti-Terrorism”. International Crisis Group, *Europe Report N° 119* (9 Kasım 2001).

“Bin Laden Suspect Held in Bosnia”. *CNN* (26 Ekim 2001).

Bogdani, Mirela ve Loughlin, John. *Albania and the European Union: The Tumultuous Journey towards Integration and Accession*. Londra ve New York: I. B. Tauris & Co Ltd, 2007.

Brown, Colin. “Bin Laden Linked to Albanian Drug Gangs”. *The Independent* (21 Ekim 2001).

Cekic, Smail. *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu: Planiranje, Priprema, Izvođenje*. Cilt 1, Saraybosna: Institut za Istrazivanje Zlocina Protiv Covjecnosti i Medunarodnog Prava, 2004.

Chris Stephen. “Bin Laden Opens European Terror Base in Albania”. *The Sunday Times* (29 Kasım 1998).

Deliso, Christopher. *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*. Londra: Praeger Security International, 2007.

“Drzavljanstvo BiH Oduzeto 661 Osobi”. *Beta* (27 Ocak 2008).

- Filipovic, Selma. "Balkan Nije Teroristicko Stjeciste". *Deutsche Welle Boşnakça* (18 Kasım 2010).
- Hecimoviç, Esad. "Ko je Nagradivan Bosanskim Pasosima: Putovnica za Gori Zivot". *Dani*, (21 Eylül 2001).
- Judah, Tim. *The Serbs: History, Myth and the Destruction of Yugoslavia*. New Haven ve Londra: Yale University Press, 1997.
- Kohlmann, Evan. *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*. Oxford ve New York: Berg, 2004.
- Lederer, Gyorgy. "Bosna-Centar Balkanskog Islama". *Dani*, sayı 129 (19 Kasım 1999).
- Leviev-Sawyer, Clive. "Islamic Jihad to Target Balkans Next, Israeli Foreign Minister Says". *The Sofia Echo* (7 Ocak 2010).
- Lopusina, Marko. *OVK Protiv Jugoslavije: Kako Smo Izgubili Kosovo i Metohiju*. Çaçak, Legenda, 2001.
- Malcolm, Noel. *Bosna'nın Kısa Tarihi*, çev. Aşkıım Karadağlı, İstanbul: Om Yayınevi, 1999.
- Maliqi, Shkelzen. *Kosovo: Separate Worlds, Reflections and Analyses 1989-1998*. Prishtine: MM Society Prishtina & Dukagjini Publishing House, 1998.
- Peric, Branko. "Bosnia & Terrorism". *AIM* (30 Eylül 2001).
- Poulton, Hugh. *The Balkans: Minorities and States in Conflict*. Londra: Minority Rights Publications, 1994.
- Radic, Radmila. "The Church and the Serbian Question". *The Road to War in Serbia: Trauma and Catharsis*, Nebojsa Popov içinde, Budapeşte: Central European University Press, 2000.
- Radoşeviç, Sonya. "Eski Yugoslavya Topraklarındaki Savaşlarda Sırp Ortodoks Kilisesinin Rolü". *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, sayı 7-8 (2010).
- Ramet, Sabrina P. *Nationalism and Federalism in Yugoslavia, 1962-1991*. Bloomington: Indiana University Press, 1992.
- Smith, Helena. "Greece Faces Shame of Role in Serb Massacre". *The Observer* (5 Ocak 2003).

Tanter, Raymond. ve Psarouthakis, John. *Balancing in the Balkans*. Londra: Macmillan Press, 1999.

“Terorizam Na Balkanu: Okupljeni Oko Bin Ladena”. *Ekonomist*, No. 81 (10 Aralık 2001).

The General Framework Agreement, Annex 1-A, “Agreement on the Military Aspects of the Peace Settlement”, Madde 3.

Trifkovic, Srdja. “The Jihadist Green Corridor in the Balkans”. *The Lord Byron Foundation for Balkan Studies* (11 Şubat 2010).

Tufekcic, Dzemo ve Tokaca, Mirsad. *Mazowiecki Izvjestaji 1992–1995*. Tuzla: Univerzitet u Tuzli i Istrazivacko-Dokumentacioni Centar Sarajevo, 2007.

Türbedar, Erhan. “Norveç’teki Terör Saldırılarında Balkanlar Gölgesi”. *TEPAV* (5 Ağustos 2011).

UN Economic ve Social Council, Commission on Human Rights, E/CN.4/1994/116, 14 Şubat 1994.

UN Security Council, Resolution 1267 (1999), S/RES/1267, 15 Ekim 1999.

UN, The List Established and Maintained by the 1267 Committee with Respect to Individuals, Groups, Undertakings and other Entities Associated with Al-Qaida, <http://www.un.org/sc/committees/1267/pdf/AQList.pdf>

U.S. Department of State, *Country Reports on Terrorism 2010*, Office of the Coordinator for Counterterrorism, August 2011.

“U.S. Envoy Slams Macedonian Manipulation of Terror Tragedy”. *RFE/RL* (20 Eylül 2001).

Vele, F. “Mrtvog Bin Ladena Koriste da bi Bosnjake Povezali s El-Kaidom”. *Dnevni Avaz* (5 Mayıs 2011).

Velikonja, Mitja. *Religious Separation and Political Intolerance in Bosnia-Herzegovina*. çev. Rang’ichi Ng’inja, Texas: A & M University Press, 2003.

Vickers, Miranda ve Pettifer, James. *Albania: From Anarchy to a Balkan Identity*. Londra: Hurst & Company, 1999.

Xhudo, Gazmen. *Diplomacy and Crisis Management in the Balkans: A US Foreign Policy Perspective*. Londra: Macmillan Press Ltd., 1996.